

บทบาทของมหาวิทยาลัยในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต* The Roles of Universities in Lifelong Learning Promotion

สุมาลี สังข์ศรี

Sumalee Sungstri

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

Sukhothai Thammathirat Open University

Corresponding Author E-mail: Sumalee.sungsri@gmail.com

บทคัดย่อ

การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นสำหรับบุคคลทุกช่วงชีวิต ในสภาวะที่สังคมมีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผันผวนและมีความซับซ้อนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สภาพแวดล้อมและเทคโนโลยี การเรียนรู้ตลอดชีวิตยังมีความจำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลมากขึ้น แต่การจะส่งเสริมให้ประชากรทั้งประเทศได้เรียนรู้ตลอดชีวิตนั้น ไม่สามารถดำเนินการได้โดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเท่านั้น จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วน ทั้งหน่วยงานภาครัฐ เอกชน องค์กรท้องถิ่น สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนาและประชาชน มหาวิทยาลัยเป็นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่นับว่าเป็นแหล่งทรัพยากรที่มีคุณค่าอย่างยิ่งของสังคมและประเทศชาติ เพราะมหาวิทยาลัยมีความพร้อมในด้านวิชาการและแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ดังนั้นหากมหาวิทยาลัยได้มาช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างเต็มศักยภาพจะทำให้ประชาชนในทุกพื้นที่ของประเทศมีโอกาสเข้าถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้อย่างทั่วถึงมากขึ้น

คำสำคัญ: การเรียนรู้ตลอดชีวิต; มหาวิทยาลัย; บทบาท

Abstract

Lifelong learning is necessary for people in every age group. In the situation of rapidly and complicatedly changing of society in the aspect of economy, social and environment, politics and technology, lifelong learning seems to be more important for developing quality of life of people. To achieve lifelong learning for all, it is not possible to manage by any single agency. It needs the co-operation of all sectors whether government, non-government, local organizations, educational

*Received May 12, 2022; Revised June 20, 2022; Accepted June 21, 2022

institutions, religion institutions or people. Universities are regarded as valuable resources of the society and the country due to their academic and learning resources. Therefore, if the universities participate in promoting lifelong learning with their full capacity, it will enable people in every part of the country obtain lifelong learning opportunity effectively.

Keywords: lifelong learning; university; the roles

บทนำ

การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นการเรียนรู้ของบุคคลทุกช่วงวัย ตั้งแต่เกิดจนตาย ในแต่ละช่วงชีวิตของบุคคลนั้นจะพบกับสภาพการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ อยู่เสมอ ซึ่งทำให้ต้องเรียนรู้ต้องปรับตัวให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว การเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้นมีได้หมายถึงการเรียนแบบชั้นเรียนในโรงเรียนหรือในสถานศึกษาเท่านั้น แต่ยังคงครอบคลุมการเรียนรู้ในรูปแบบอื่น ๆ อีกคือ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (Power & Maclean, 2013) การศึกษานอกระบบได้แก่การเรียนรู้จากการฝึกอบรม การสัมมนา และการฝึกปฏิบัติเพื่อรับความรู้ในด้านต่าง ๆ ส่วนการศึกษาตามอัธยาศัยได้แก่การเรียนรู้จากแหล่งความรู้จากสื่อต่าง ๆ จากการประกอบอาชีพ การร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เป็นต้น ในส่วนของผู้จัดการศึกษาให้แก่บุคคลในวัยต่าง ๆ นั้นมีหลายกลุ่ม นอกเหนือจากโรงเรียนและสถาบันการศึกษาระดับต่าง ๆ แล้วยังมีผู้ที่จัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยได้แก่หน่วยงานต่าง ๆ องค์กรศาสนา สถานที่ทำงาน คนในชุมชน แหล่งเรียนรู้ สื่อต่าง ๆ และครอบครัว เป็นต้น สำหรับมหาวิทยาลัยนั้น นับว่าเป็นสถาบันการศึกษาที่มีศักยภาพและความพร้อมสูงในการที่จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยปกติมหาวิทยาลัยมีบทบาทหลักในการจัดการศึกษาในรูปแบบของการศึกษาในระบบให้แก่บัณฑิตนักศึกษาอยู่แล้ว แต่ด้วยศักยภาพและทรัพยากรที่มีอยู่ มหาวิทยาลัยสามารถจัดการศึกษาในรูปแบบอื่นทั้งรูปแบบการศึกษานอกระบบและรูปแบบการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้แก่ทั้งนักศึกษาและประชาชนในวัยต่าง ๆ ได้อีกด้วย บทความนี้จะนำเสนอบทบาทที่มหาวิทยาลัยจะสามารถช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้แก่บุคคลทุกช่วงวัย ตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยสูงอายุ ซึ่งจะเป็นแนวทางให้มหาวิทยาลัยนำไปพิจารณาปรับใช้ให้เหมาะกับบริบทของแต่ละแห่งและแต่ละท้องถิ่นต่อไป

ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ก่อนจะกล่าวถึงบทบาทของมหาวิทยาลัยกับการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผู้เขียนขอแนะนำความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตก่อน ซึ่งประกอบด้วยความหมาย รูปแบบ กลุ่มเป้าหมาย ความจำเป็นและหลักการของการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนี้

ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตหรือการเรียนรู้ตลอดชีวิต UNESCO นับว่าเป็นองค์กรที่ริเริ่มนำคำว่าการศึกษาตลอดชีวิตมาสู่วงการศึกษ UNESCO ได้มีการจัดประชุมในเรื่องที่เกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตมาตั้งแต่ปี 1968 เป็นต้นมาในปี 1970 UNESCO ได้จัดพิมพ์หนังสือชื่อ An Introduction to Lifelong Education เขียนโดย Lengrand หลังจากนั้นก็มีเอกสารที่เกี่ยวข้องออกมาอย่างต่อเนื่องและส่งเสริมให้ประเทศต่าง ๆ นำการศึกษาตลอดชีวิตไปเป็นหลักในการจัดการศึกษาของประเทศ จากนั้นการศึกษาตลอดชีวิตได้ขยายไปสู่ประเทศต่าง ๆ ทุกภูมิภาค (สุมาลี สังข์ศรี, 2544) สำหรับนิยามของการศึกษาตลอดชีวิตนั้นมีการศึกษาจากประเทศต่าง ๆ ได้ให้นิยามไว้เป็นจำนวนมากซึ่งมีความหมายใกล้เคียงกัน โดยในระยะแรก ๆ จะใช้คำว่าการศึกษาตลอดชีวิตในระยะต่อมามีการใช้คำว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิตกันมากขึ้นโดยความหมายใกล้เคียงกัน ในที่นี้จะขอยกตัวอย่างบางคำนิยาม เช่น Cropley & Dave (1978) กล่าวถึงการศึกษาตลอดชีวิตว่าเป็นการผสมผสานใน 2 มิติคือมิติแนวตั้ง การศึกษามีความจำเป็นสำหรับทุกช่วงชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย การศึกษาช่วงวันเรียนไม่เพียงพอที่จะครอบคลุมความต้องการทั้งหมดของชีวิต ส่วนมิติในแนวนอนเขามองว่าการศึกษากับชีวิตเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกัน การศึกษาควรมีทุกรูปแบบและควรจะเรียนรู้ในสิ่งที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง European Commission (2000) ให้นิยามว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งหมดที่เกิดขึ้นทุกช่วงชีวิตโดยมีเป้าหมายที่จะพัฒนาความรู้ ทักษะ ศักยภาพของบุคคล ของชุมชนและสังคม Jarvis (2006) ให้ความหมายพอสรุปได้ว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นการผสมผสานการเรียนรู้ทุกรูปแบบที่เกิดขึ้นตลอดช่วงชีวิตของบุคคลทำให้บุคคลมีการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย ความรู้ ทักษะ ทศนคติ ประสบการณ์ที่จะนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต Ouane (2009) กล่าวว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตครอบคลุมการเรียนรู้ทั้ง 3 รูปแบบคือการเรียนรู้ในระบบนอกระบบและอัยาศัย ซึ่งไม่เพียงแต่จะพิจารณาตามมิติแนวตั้งที่ว่าการศึกษาควรจัดให้ตลอดชีวิต (learning throughout life) เท่านั้น ต้องพิจารณาตามแนวนอน (life-wide learning) ด้วยคือต้องจัดให้ผู้เรียนได้รับความรู้และทักษะที่จำเป็นอย่างกว้างขวางเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ ในส่วนของประเทศไทยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (ปรับปรุง พ.ศ.2545) (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา 2545) ให้ความหมายว่า การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

จากการศึกษานิยามของการศึกษาตลอดชีวิตดังกล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าการศึกษาตลอดชีวิตหมายถึงการศึกษาหรือการเรียนรู้ของบุคคลในทุกช่วงชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ซึ่งการศึกษาหรือการเรียนรู้ของบุคคลนั้นจะผสมผสานทุกรูปแบบ ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อจะได้นำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ในการปรับตัวในการดำเนินชีวิตและพัฒนาคุณภาพชีวิตในแต่ละช่วงวัยได้อย่างเหมาะสม

รูปแบบของการศึกษาตลอดชีวิตหรือการเรียนรู้ตลอดชีวิต เมื่อศึกษานิยามและแนวคิดของการศึกษาตลอดชีวิตจากนักการศึกษาที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปได้ว่าการศึกษาหรือการเรียนรู้ตลอดชีวิตเกิดจากการเรียนรู้ทุกประเภท ทุกรูปแบบซึ่งสามารถจัดกลุ่มได้เป็น 3 รูปแบบใหญ่ ๆ คือการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 (ปรับปรุง พ.ศ.2545) (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2545) มาตรา 15 ได้กำหนดว่า การศึกษามี 3 รูปแบบคือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งการศึกษาในระบบเป็นการศึกษาที่มีระเบียบและเกณฑ์ต่าง ๆ ค่อนข้างตายตัวทั้งด้านหลักสูตร วิธีการจัดการเรียนการสอน ระยะเวลาเรียน และการวัดและประเมินผลเป็นต้นการการศึกษานอกระบบเป็นการศึกษาที่จัดสำหรับผู้ที่พักวัยเรียนไปแล้วเป็นหลัก ซึ่งประกอบด้วยเยาวชนที่ไม่ได้ศึกษาต่อ ผู้ใหญ่วัยทำงานและผู้สูงอายุ การศึกษารูปแบบนี้มีความยืดหยุ่นในเรื่องหลักสูตร อายุของผู้เรียน วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดประเมินผล ผู้จัดการศึกษาได้แก่หน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งไม่ใช่สถาบันการศึกษา การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ผู้เรียนเป็นผู้กำหนดสิ่งที่จะเรียนรู้เองว่าสนใจจะเรียนอะไร เรียนที่ไหน เมื่อไร ซึ่งจะเรียนรู้ตามอัธยาศัยได้จากแหล่งเรียนรู้ประเภทต่าง ๆ สื่อต่าง ๆ รวมทั้งการเรียนรู้ที่เกิดจากการประกอบอาชีพ จากสภาพแวดล้อมและจากการดำเนินชีวิต ดังนั้นการเรียนรู้ตลอดชีวิตของบุคคลจึงครอบคลุมการศึกษาทั้งสามรูปแบบนี้

ความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยทั่วไปเรามักจะคิดว่าการเรียนรู้เป็นเรื่องของเด็กและเยาวชนเท่านั้น แต่หากพิจารณาให้ถ่องแท้แล้วจะพบว่า เมื่อบุคคลสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาออกมาทำงานแล้วก็ยังจำเป็นต้องเรียนรู้เรื่องต่าง ๆ อยู่เสมอเพื่อนำไปใช้ในการทำงาน เพียงแต่รูปแบบการเรียนรู้จะต่างไปจากการเรียนในห้องเรียนช่วงวัยเด็ก เมื่อบุคคลเข้าสู่วัยสูงอายุก็ยังคงเรียนรู้อยู่ เช่นเรียนรู้ในการดูแลสุขภาพ เรียนรู้ในการดำเนินชีวิตในวัยชรา เรียนรู้ที่จะปรับตัวอยู่ในสังคมเทคโนโลยีเป็นต้น ยิ่งสภาพสังคมในปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผันผวนและมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น สภาพแวดล้อมมีความเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอเช่นภาวะโลกร้อน มลภาวะ ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย มีโรคระบาด เป็นต้น การเรียนรู้ยิ่งมีความจำเป็นมากขึ้น เพื่อบุคคลจะได้มีความรู้มีข้อมูลข่าวสารที่เพียงพอมาใช้ในการเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้ ส่วนในด้านอาชีพการงาน ตลาดแรงงานต้องการผู้ที่มีความรู้และทักษะที่ทันต่อโลกยุคดิจิทัล ความรู้และทักษะเหล่านี้มีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว แรงงานจึงต้องเรียนรู้และติดตามให้ทันอยู่เสมอ สาเหตุดังกล่าวทำให้บุคคลต้องเรียนรู้อย่าง

ต่อเนื่องตลอดชีวิต ความจำเป็นของการเรียนรู้ตลอดชีวิตนี้ได้ถูกกล่าวถึงอย่างกว้างทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตโต) (2532) กล่าวว่ามนุษย์จำเป็นต้องศึกษาและต้องศึกษาไปจนตลอดชีวิต เพราะการศึกษาช่วยทำให้เกิดปัญญาเพื่อจะใช้แก้ปัญหาและทำให้ชีวิตดำรงอยู่ด้วยดีและพัฒนา สุนทร สุพันธ์ชัย (2551) กล่าวว่าบุคคลต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ อยู่เสมอและการที่จะปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงได้นั้น บุคคลต้องมีความรู้ความเข้าใจ ซึ่งการศึกษาเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้ได้รับความรู้มาเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ บุคคลสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิตตั้งแต่ครรภ์มารดาจนถึงหลุมฝังศพ Skager & Dave (1977) มองว่าการศึกษาดูตลอดชีวิตเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้บุคคลพัฒนาและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ของโลก สำหรับ Hargreaves (2004) ระบุว่าการศึกษาเรียนรู้เริ่มต้นจากครรภ์มารดาจนถึงหลุมฝังศพ (learning lasts for life- cradle to grave)

มหาวิทยาลัยกับการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้วยการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและผันผวนของสังคมในปัจจุบัน การเรียนรู้ตลอดชีวิตยังมีความจำเป็นสำหรับบุคคล ทุกเพศ ทุกวัย การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตไม่อาจทำได้เพียงหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง จะต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งครอบครัว ชุมชน องค์กรท้องถิ่น สถานศึกษา สถานประกอบการ แหล่งเรียนรู้และแหล่งสื่อต่าง ๆ มหาวิทยาลัยนับว่าเป็นส่วนหนึ่งที่จะสามารถส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้เป็นอย่างดี มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งทรัพยากรที่มีคุณค่าของท้องถิ่นและประเทศชาติเพราะมีครู อาจารย์ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในศาสตร์ต่าง ๆ มีการศึกษาวิจัยองค์ความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง มีแหล่งเรียนรู้ มีการอุปถัมภ์และสิ่งอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้อย่างมากมาย บทบาทของมหาวิทยาลัยในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ประชาชนช่วงวัยต่าง ๆ ในสังคมนอกเหนือจากนักเรียนนั้นได้มีการกล่าวถึงและสนับสนุนอย่างกว้างขวางในประเทศต่าง ๆ เช่น UNESCO Institute for Lifelong Learning ได้จัดทำเอกสารรวบรวมประสบการณ์และแนวทางเกี่ยวกับบทบาทของมหาวิทยาลัยในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศในทวีปต่างๆทั้งในเอเชีย ยุโรป ออสเตรเลีย แอฟริกา (Yang et al., 2015) สำหรับประเทศไทยก็ได้ตระหนักถึงบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาเช่นกัน ดังจะพบว่าแผนด้านการอุดมศึกษาเพื่อผลิตและพัฒนากำลังคนของประเทศพ.ศ. 2564-2570 (สำเนียงนโยบายและแผนการอุดมศึกษา, 2564) ได้กำหนดยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ให้สถาบันอุดมศึกษามีการทำแผนการเรียนรู้ตลอดช่วงชีวิตและต้องจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดช่วงชีวิตให้สอดคล้องกับแผนฯ นอกจากนั้นเมื่อพิจารณาด้านการกระจายตัวของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย จะพบว่าเรามีมหาวิทยาลัยอยู่ในทุกภูมิภาคของประเทศทั้งมหาวิทยาลัยของรัฐ มหาวิทยาลัยเอกชน สถาบันการศึกษาเฉพาะทาง มหาวิทยาลัยราชภัฏและมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล เป็นต้น ดังนั้นจึงเป็นการเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะสนับสนุนให้มหาวิทยาลัยต่างๆเข้ามามีบทบาทในการจัดและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้แก่ทั้งนักศึกษา

และประชาชนทั่วไปในทุกท้องถิ่นทั่วประเทศ ซึ่งต่อไปนี้จะขอกล่าวถึงบทบาทของมหาวิทยาลัย ในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้แก่แต่ละกลุ่มเป้าหมาย

มหาวิทยาลัยกับการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่นิสิตนักศึกษาจาก หลักการของการศึกษาตลอดชีวิต การศึกษาตลอดชีวิตหรือการเรียนรู้ตลอดชีวิตครอบคลุมการศึกษาทุกรูปแบบทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยทั่วไปมหาวิทยาลัยจะดำเนินบทบาทหลักในการจัดการศึกษาในระบบแก่นิสิตนักศึกษายู่แล้ว แต่ด้วยศักยภาพของมหาวิทยาลัยดังกล่าวมาแล้วข้างต้น มหาวิทยาลัยสามารถจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อช่วยเสริมความรู้และประสบการณ์แก่นิสิตนักศึกษาได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

ทางด้านการศึกษาในระบบ มหาวิทยาลัยเปิดสอนหลักสูตรที่หลากหลายในระดับต่าง ๆ ตามความต้องการของผู้เรียนและสังคม เพื่อพัฒนากำลังคนให้กับประเทศชาติ มหาวิทยาลัยได้มีการพัฒนาและปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมและความก้าวหน้าทางวิทยาการอยู่เสมอ ดังรายงานของกลุ่มยุทธศาสตร์กำลังคนในระบบการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ (2563) ได้ทำการศึกษาเรื่องการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อรองรับการพลิกโฉมฉับพลันและวิกฤตการณ์โลก พบว่าในปีการศึกษา พ.ศ. 2563 ประเทศไทยมีนักศึกษาในระบบอุดมศึกษาจำนวนประมาณ 1.6 ล้านคน ทักษะของผู้สำเร็จการศึกษายู่ในอันดับที่ 79 จาก 141 ประเทศทั่วโลกซึ่งแสดงให้เห็นว่าทักษะของนักศึกษาจบใหม่ยังไม่สอดคล้องกับทักษะที่นายจ้างคาดหวัง แนวทางที่เสนอให้มหาวิทยาลัยดำเนินการได้แก่ 1) การเน้นการพัฒนาบัณฑิตฐานสมรรถนะ ให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะเฉพาะที่ตลาดแรงงานต้องการ มีการบูรณาการความรู้และทักษะจากการฝึกปฏิบัติจริง และส่งเสริมการจัดการศึกษาที่บูรณาการร่วมกับการทำงาน เช่น การฝึกประสบการณ์ในสถานประกอบการหรือหน่วยงาน สหกิจศึกษา (Co-operative education) และสหกิจศึกษาและการจัดการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน (Cooperative and Work-Integrated Education: CWIE) ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น และให้มีการจัดตั้ง Industrial Training Center (ITC) ที่มีสภาพแวดล้อมเสมือนในสถานประกอบการจริงสำหรับการฝึกปฏิบัติงาน 2) การพัฒนาระบบสนับสนุนการจัดการศึกษาฐานสมรรถนะ กำหนดโครงสร้างและบทบาทของหน่วยงานทั้งในระดับนโยบายและปฏิบัติการ 3) การทดลองนำร่องโดยใช้กลไกการจัดการศึกษาที่แตกต่างจากมาตรฐานการอุดมศึกษา (Higher Education Sandbox) เป็นต้น นอกจากนี้แนวทางที่เสนอโดยผลการศึกษาดังกล่าวแล้ว ยังพบว่ามหาวิทยาลัยได้ปรับตัวอย่างมาก เช่น การเปิดหลักสูตรระยะสั้นในสาขาที่เป็นที่ต้องการของสังคม การเรียนแบบสะสมหน่วยกิต การเทียบโอนความรู้และประสบการณ์มาเป็นหน่วยกิต การจัดการศึกษาแบบสองปริญญา การให้นักศึกษาออกแบบหลักสูตรเองได้ เป็นต้น

จากแผนการอุดมศึกษาเพื่อผลิตและพัฒนากำลังคนของประเทศพ.ศ. 2456-2570 ได้กำหนดเป้าหมายไว้ 3 เป้าหมาย จากเป้าหมายดังกล่าวโดยเฉพาะเป้าหมายการพัฒนากำลังคนสรุปได้ว่ามหาวิทยาลัยต้องผลิตบัณฑิตให้มีสมรรถนะทางวิชาการ สมรรถนะในการประกอบอาชีพและสมรรถนะความเป็นพลเมืองโลก นั่นก็คือต้องมีความรู้และทักษะในหลายด้านได้แก่ ด้านอาชีพ ด้านการดำรงชีวิต (soft skills and hard skills) ด้านภาษา ด้านเทคโนโลยี ด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้านการคิดแบบต่าง ๆ ด้านนวัตกรรม ทักษะในศตวรรษที่ 21 ตลอดจนสมรรถนะการเป็นพลเมือง การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การรู้เท่าทันดิจิทัลเทคโนโลยี การปลูกฝังวินัย จริยธรรม คุณธรรม จิตสาธารณะ และสืบสานศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น จากเป้าหมายดังกล่าวข้างต้น มหาวิทยาลัยสามารถจัดการศึกษานอกระบบในลักษณะของการอบรมระยะสั้น การจัดอบรมปฏิบัติการ การจัดสัมมนา ให้แก่นักศึกษา(นอกเหนือจากการเรียนตามหลักสูตรปกติ) เพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะด้านต่าง ๆ ตามที่เป้าหมายกำหนดโดยให้นักศึกษาเลือกเข้าร่วมกิจกรรมได้ตามความพร้อมและความสะดวก นอกจากนี้ อาจจัดอบรมเกี่ยวกับภาษาต่างประเทศ ทักษะด้านเทคโนโลยี ทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต การคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา การคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม ทักษะความร่วมมือ ตลอดจนอาจจัดอบรมทักษะ Top 10 skills สำหรับปี 2025 (World Economic Forum, 2020) ได้แก่ ทักษะการคิดวิเคราะห์และนวัตกรรม ทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง การแก้ปัญหาที่ซับซ้อน การคิดเชิงวิพากษ์ และการวิเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์และความคิดริเริ่ม ทักษะการเป็นผู้นำ ทักษะการใช้ การควบคุมและการจัดการเทคโนโลยี ทักษะการรับมือกับปัญหา การอดทนต่อความกดดันและการปรับตัว การใช้เหตุผล การแก้ปัญหาและการระดมความคิด เป็นต้น

สำหรับการศึกษาตามอัธยาศัยซึ่งเป็นการศึกษาในลักษณะที่บุคคลได้รับความรู้และประสบการณ์จากการดำเนินชีวิต จากการทำงาน จากแหล่งเรียนรู้ จากภูมิปัญญาท้องถิ่นรวมทั้งจากสื่อประเภทต่าง ๆ มหาวิทยาลัยสามารถจัดการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อเสริมเติมความรู้และทักษะในด้านต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น ในลักษณะต่อไปนี้ได้แก่ การผลิตสื่อหลากหลายประเภท เพื่อให้ความรู้และทักษะดังกล่าว การจัดนิทรรศการ การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ตลอดชีวิตในมหาวิทยาลัย การจัดกิจกรรมนักศึกษาเช่นกิจกรรมอาสาสมัคร กิจกรรมค่าย กิจกรรมจิตอาสา และสอดแทรกทักษะต่อไปนี้อย่างเข้าไปในกิจกรรม การจัดให้มีแหล่งการเรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ เช่น แหล่งเรียนรู้ด้านสื่อเทคโนโลยี ด้านนวัตกรรม ด้านเศรษฐกิจพอเพียง ด้านอาชีพต่าง ๆ เพื่อให้ นักศึกษาแวะเวียนมาศึกษาหาความรู้ได้เมื่อมีความพร้อมหรือสะดวก

มหาวิทยาลัยกับการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ประชาชนทั่วไปในสังคมนอกจากการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่นิสิต นักศึกษา ดังกล่าวข้างต้นแล้ว มหาวิทยาลัยยังมีศักยภาพที่จะส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้แก่ประชาชนในสังคมได้อย่างกว้างขวาง สำหรับประชาชนทั่วไป หากกล่าวในบริบทของการเรียนรู้ตลอดชีวิต กลุ่มเป้าหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิตก็คือบุคคลทุกช่วงอายุตั้งแต่เกิดจนตายซึ่งประกอบด้วย กลุ่มเด็กก่อนวัยเรียนและปฐมวัย

กลุ่มเด็กวัยเรียน (ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา) กลุ่มเยาวชนในระดับอุดมศึกษา กลุ่มวัยแรงงานและกลุ่มผู้สูงอายุ มหาวิทยาลัยสามารถส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้แก่ประชาชนทุกกลุ่ม ซึ่งในการที่จะส่งเสริมการเรียนรู้ให้แก่ประชาชนแต่ละกลุ่ม มหาวิทยาลัยจะต้องมีการวางแผนว่าควรส่งเสริมการเรียนรู้ในเรื่องอะไรบ้างและจะส่งเสริมอย่างไรในเอกสารของ UNESCO (Yang et al., 2015) ซึ่งรวบรวมแนวคิดและการปฏิบัติจากหลายประเทศได้เสนอว่า มหาวิทยาลัยควรจะเป็น lifelong learning universities และมหาวิทยาลัยควรจะใช้วิธีการที่หลากหลายในเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายต่างๆ และต้องจัดรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลายให้ต่างจากนักศึกษาปกติ ในที่นี้ผู้เขียนจะขอเสนอบทบาทของมหาวิทยาลัยในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่บุคคลแต่ละกลุ่มดังนี้

กลุ่มเด็กก่อนวัยเรียนและปฐมวัย ในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่กลุ่มเด็กก่อนวัยเรียนและเด็กปฐมวัยนั้น กลุ่มเป้าหมายที่มหาวิทยาลัยควรจะให้ความรู้ก็คือพ่อแม่ ผู้ปกครองของเด็กนั่นเอง เพราะพ่อแม่ผู้ปกครองคือครูคนแรกของเด็กและเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดเด็กมากที่สุดสำหรับความรู้ที่จะให้แก่พ่อแม่ ผู้ปกครองนั้นมหาวิทยาลัยควรทำการศึกษาวิเคราะห์ก่อนว่าควรจะเป็นความรู้ในเรื่องใดบ้าง เพื่อจะช่วยให้พ่อแม่ผู้ปกครองสามารถดูแลเด็กในวัยนี้ให้มีพัฒนาการได้อย่างเหมาะสมและเพื่อเป็นการปูพื้นฐานที่ดีให้แก่เด็กในวัยนี้ ในส่วนของวิธีการหรือรูปแบบในการให้ความรู้นั้นอาจจัดได้ทั้งในรูปแบบของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย การให้ความรู้ในรูปแบบของการศึกษานอกระบบ มหาวิทยาลัยอาจร่วมกับองค์กรในชุมชนจัดการบรรยาย จัดสัมมนาหรือจัดคอร์สฝึกอบรมระยะสั้นในเนื้อหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการและการให้การดูแลเด็กก่อนวัยเรียนและเด็กปฐมวัย เพื่อให้พ่อแม่ ผู้ปกครองเลือกเข้ารับการอบรม อาจจะทำคอร์สทั้งแบบเผชิญหน้าและแบบออนไลน์ให้เลือก นอกจากนั้น อาจจะทำในรูปแบบของการศึกษาตามอัธยาศัยด้วย เช่นการให้ความรู้ผ่านรายการวิทยุ รายการโทรทัศน์ เว็บไซต์ อินเทอร์เน็ตหรือจัดทำเป็นหนังสือหรือเอกสารให้ความรู้เพื่อให้ พ่อแม่ ผู้ปกครองหาความรู้ได้ตามความสนใจ

สำหรับเด็กปฐมวัย นอกจากมหาวิทยาลัยจะให้ความรู้แก่พ่อแม่ ผู้ปกครองเช่นเดียวกับเด็กก่อนวัยเรียนแล้ว มหาวิทยาลัยสามารถช่วยให้ความรู้แก่ครูผู้จัดการศึกษาแก่เด็กปฐมวัยได้อีกด้วย เช่นจัดในลักษณะของการศึกษานอกระบบโดยจัดคอร์สระยะสั้นฝึกอบรมครูโรงเรียนอนุบาลและครูของศูนย์เด็กเล็กทั้งแบบเผชิญหน้าหรือรูปแบบออนไลน์ และจัดในรูปแบบของการศึกษาตามอัธยาศัย เช่นการให้ความรู้แก่ครูโรงเรียนอนุบาลและครูของศูนย์เด็กเล็กผ่านรายการวิทยุ รายการโทรทัศน์ เว็บไซต์ อินเทอร์เน็ตหรือจัดทำเป็นหนังสือหรือเอกสารความรู้เพื่อครูจะเลือกศึกษาได้ตามความพร้อมและความสนใจ

กลุ่มเด็กวัยเรียน (ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา) ในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้แก่กลุ่มเด็กวัยเรียนนี้ มหาวิทยาลัยสามารถดำเนินการได้ในสองลักษณะใหญ่ ๆ คือส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่เด็กวัยเรียนโดยตรงและการส่งเสริมความรู้แก่ครู อาจารย์ของ

นักเรียน 1) การส่งเสริมการเรียนรู้แก่เด็กวัยเรียนโดยตรง ในด้านของเนื้อหาความรู้ที่จะให้แก่เด็กในวัยเรียน มหาวิทยาลัยอาจต้องทำการศึกษาวិเคราะห์ว่าควรจะให้ความรู้ในเรื่องใดบ้างสำหรับเด็กในช่วงวัยนี้เช่น อาจจะเป็นความรู้เชิงวิชาการที่ช่วยเสริมความรู้ในหลักสูตรที่เด็กเรียนอยู่ในโรงเรียน ความรู้ที่ช่วยปูพื้นฐานทางอาชีพ ความรู้เกี่ยวกับภาษา ความรู้และทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ความรู้ที่จะใช้ในการดำเนินชีวิตในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นต้น สำหรับวิธีการส่งเสริม มหาวิทยาลัยสามารถจัดได้ทั้งในรูปแบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยการส่งเสริมในรูปแบบของการศึกษานอกระบบ มหาวิทยาลัยอาจจัดกิจกรรมดังตัวอย่างต่อไปนี้ เช่นการจัดอบรมระยะสั้นเกี่ยวกับ IT เกี่ยวกับการพัฒนาทักษะการคิด เกี่ยวกับภาษา เกี่ยวกับทักษะที่จำเป็น จัดกิจกรรมแนะแนวการเรียนในสายวิชาชีพต่าง ๆ การจัดสัมมนาให้ความรู้ในการศึกษาต่อ เป็นต้น การส่งเสริมในรูปแบบของการศึกษาตามอัธยาศัย ได้แก่ การให้บริการห้องสมุดของมหาวิทยาลัยแก่นักเรียน การเปิดเป็นแหล่งเรียนรู้โดยอนุญาตให้นักเรียนเข้ามาศึกษาดูงานหรือมาฝึกงานในคณะต่าง ๆ การจัดนิทรรศการให้ความรู้ การนำความรู้ที่จะจัดอบรมดังกล่าวข้างต้นมาเผยแพร่ในรูปแบบสื่อต่าง ๆ เช่น e-book e-learning หนังสือเล่มหรือเว็บไซต์ เป็นต้น 2) การส่งเสริมความรู้แก่ครูอาจารย์ของนักเรียนระดับประถมและมัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยสามารถเสริมความรู้แก่ครูอาจารย์ในด้านต่างๆเพื่อจะนำไปพัฒนาการเรียนการสอนแก่กลุ่มเด็กในวัยเรียน เช่นความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร วิธีจัดการเรียนการสอนรูปแบบใหม่ ๆ การผลิตสื่อการเรียนการสอน การวัดประเมินผล เทคโนโลยีสารสนเทศ การบริหารจัดการการศึกษา สำหรับวิธีการส่งเสริมความรู้แก่ครูอาจารย์อาจจัดในรูปแบบของการศึกษานอกระบบ เช่นการจัดอบรม การฝึกปฏิบัติ การสัมมนา เป็นต้น และอาจจัดในรูปแบบของการศึกษาตามอัธยาศัย ได้แก่การนำความรู้ดังกล่าวมาผลิตในรูปแบบสื่อต่าง ๆ เช่นสื่อสิ่งพิมพ์ บทเรียนe-learning เว็บไซต์ การให้คำแนะนำปรึกษาและการเป็นแหล่งศึกษาดูงานของครูอาจารย์ระดับประถมและมัธยมศึกษา เป็นต้น

กลุ่มวัยแรงงาน กลุ่มประชากรวัยแรงงานนับเป็นกลุ่มที่มีผลต่อเศรษฐกิจของประเทศ นักการศึกษาจากประเทศต่าง ๆ ทั้งในยุโรป เอเชีย ออสเตรเลีย แอฟริกาต่างเห็นพ้องกันว่ามหาวิทยาลัยควรมีบทบาทสำคัญในการยกระดับแรงงานด้วยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพราะแรงงานมีความจำเป็นที่ต้องพัฒนาความรู้และทักษะอยู่เสมอให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงของโลก (Yang et al., 2015) สำหรับประเทศไทยแรงงานมีทั้งภาคเกษตร ภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการแรงงานแต่ละกลุ่มจะมีสภาพ ปัญหาและความต้องการแตกต่างกันในสังคมยุคดิจิทัลตลาดแรงงานต้องการแรงงานที่มีทักษะการทำงานในยุคอุตสาหกรรม 4.0 มีทักษะเฉพาะด้านและมีความพร้อมกับการใช้เทคโนโลยีที่ก้าวหน้า นอกจากแรงงานจะต้องมีความรู้และทักษะทางอาชีพเป็นอย่างดีแล้ว ยังต้องมีทักษะที่จำเป็นสำหรับการทำงานในยุคปัจจุบัน ได้แก่ทักษะทางเทคโนโลยีที่ทันสมัย ทักษะการเรียนรู้ การเผชิญปัญหา การตัดสินใจ และแก้ปัญหา การคิด

ยืดหยุ่น การทำงานร่วมกับผู้อื่นเป็นต้น มหาวิทยาลัยควรทำการศึกษาวิเคราะห์ความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับบุคคลวัยทำงานในยุคปัจจุบันและอนาคตจากหลายแหล่ง เช่น OECD (2021) ได้ทำการศึกษาและกำหนดสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับวัยแรงงานเป็น 4 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ 1) สมรรถนะด้านความรู้ (Cognitive competencies) ได้แก่ การอ่าน เขียน การสื่อสาร ภาษาต่างประเทศ การใช้ข้อมูลและทักษะทางคณิตศาสตร์ 2) ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal competencies) ได้แก่การทำงานเป็นทีม การเข้าใจความแตกต่างมนุษย์สัมพันธ์ การโน้มน้าวใจ การแก้ปัญหาความขัดแย้ง 3) การรู้จักและเข้าใจตนเอง (Intrapersonal competencies) ได้แก่การควบคุมตนเอง การปรับตัว การจัดการความเครียด ความยืดหยุ่น ความรับผิดชอบ การรับมือกับความเสี่ยง 4) ทักษะทางเทคโนโลยี (Technological competencies) ได้แก่การใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีเพื่อการทำงาน นอกจากนี้ World Economic Forum (2020) ได้เสนอ Top 10 skills สำหรับปี 2025 ว่าประกอบด้วย ทักษะการคิดวิเคราะห์และนวัตกรรม ทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง การแก้ปัญหาที่ซับซ้อน การคิดเชิงวิพากษ์และการวิเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์และความคิดริเริ่ม ทักษะการเป็นผู้นำและอิทธิพลทางสังคม ทักษะการใช้ การควบคุมและการจัดการเทคโนโลยี การออกแบบและการเขียนโปรแกรม การรับมือกับปัญหา การอดทนต่อความกดดันและการปรับตัว การใช้เหตุผล การแก้ปัญหาและการระดมความคิด เป็นต้น หลังจากที่มีมหาวิทยาลัยศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับวัยแรงงานในยุคปัจจุบันแล้ว มหาวิทยาลัยอาจพิจารณาว่าสามารถบริการความรู้ในเรื่องใดได้บ้างสำหรับวิธีการให้ความรู้นั้นสามารถจัดได้ทั้งในรูปแบบของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

1. การส่งเสริมในรูปแบบของการศึกษานอกระบบ อาจดำเนินการได้ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1.1 เปิดคอร์สระยะสั้น(non-degree)เกี่ยวกับความรู้และทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นดังกล่าวข้างต้นเพื่อให้วัยแรงงานสมัครเข้าเรียนเพื่อ re-skill และ up-skill โดยอาจจัดแบบเผชิญหน้าและแบบออนไลน์

1.2 เป็นแหล่งเพิ่มเติมความรู้และฝึกงานเพิ่มเติมในลักษณะ apprenticeship ให้แก่แรงงานที่ทำงานอยู่แล้วในสถานประกอบการ ได้มาเพิ่มพูนความรู้

1.3 ร่วมมือกับสถานประกอบการจัดหลักสูตรระดับอนุปริญญา ปริญญาตรีและบัณฑิตศึกษาเพื่อให้แรงงานได้มาศึกษาเพิ่มเติม

2. การส่งเสริมในรูปแบบของการศึกษาตามอัธยาศัย อาจดำเนินการได้ดังตัวอย่างต่อไปนี้

2.1 เผยแพร่ความรู้และทักษะที่จำเป็นแก่แรงงานในภาคต่าง ๆ (ภาคอุตสาหกรรม ภาคเกษตรกรรม และภาคบริการ) ในรูปของสื่อต่าง ๆ เช่น สิ่งพิมพ์ เว็บไซต์ บทเรียนออนไลน์

2.2 เป็นแหล่งเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ ให้แก่ประชากรวัยแรงงาน เช่นในด้านเกษตรกรรม มหาวิทยาลัยอาจศึกษาค้นคว้าทำแปลงทดลองการปลูกพืชต่างๆแล้วเปิดโอกาสให้เกษตรกรได้มาศึกษาดูงาน

กลุ่มผู้สูงอายุ ประเทศไทยได้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเช่นเดียวกันประเทศต่าง ๆ จำนวนผู้สูงอายุของไทยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องเช่นในปี 2562 มีผู้สูงอายุร้อยละ 16.74 หรือ 11.14 ล้านคนจากประชากรทั้งหมด 66.55 ล้านคนในปี 2563 มีผู้สูงอายุร้อยละ 17.57ของประชากรทั้งหมดและมีการคาดประมาณว่าจะมีผู้สูงอายุ 15.12 ล้านคน ในปี 2568 และ17.58 ล้านคนในปี 2573 (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2564) กลุ่มผู้สูงอายุยังจำเป็นต้องได้รับความรู้และข้อมูลที่จะนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตและการปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผู้สูงอายุควรได้รับความรู้ที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบองค์รวมทั้งด้านสุขภาพกาย จิต เศรษฐกิจและสังคม เช่น ด้านสุขภาพกายควรได้รับความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ การพักผ่อน งานอดิเรก ที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม ด้านสุขภาพจิตใจควรได้รับความรู้เกี่ยวกับ การเผชิญกับความหวาดหวั่น ความพลัดพราก การดูแลจิตใจ ด้านเศรษฐกิจควรได้รับความรู้เกี่ยวกับการหารายได้เพิ่มเติมหรืออาชีพที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ การออม ด้านสังคมควรได้รับความรู้เกี่ยวกับการอยู่ร่วมกับบุตรหลานและบุคคลวัยอื่น ๆ การมีส่วนร่วมและการทำประโยชน์แก่สังคม เป็นต้น มหาวิทยาลัยในประเทศต่าง ๆ ได้ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุในลักษณะต่าง ๆ เช่นจัดคอร์สระยะสั้น จัดสัมมนา จัดตั้งมหาวิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุเช่นประเทศจีนได้จัดมหาวิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุขึ้นเป็นจำนวนมากสำหรับของไทยมหาวิทยาลัย สามารถส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วยการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้แก่กลุ่มผู้สูงอายุได้อย่างกว้างขวาง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

การส่งเสริมในรูปแบบของการศึกษานอกระบบ ได้แก่

1. จัดอบรมให้ความรู้ด้านต่างๆที่เป็นประโยชน์แก่ผู้สูงอายุเช่นการดูแลสุขภาพ การพักผ่อน การออกกำลังกาย สุขภาพจิตใจ อาชีพที่เหมาะสมแก่ผู้สูงอายุ โดยอาจอบรมแบบเผชิญหน้าหรือแบบออนไลน์
2. จัดอบรมระยะสั้นหรือประกาศนียบัตรแก่ผู้ดูแลผู้สูงอายุ ทั้งแบบเผชิญหน้าหรือแบบออนไลน์
3. พัฒนาผู้ทำหน้าที่จัดการศึกษาหรือจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้สูงอายุ เช่นผู้บริหารและครูโรงเรียนผู้สูงอายุโดยเปิดหลักสูตรระดับประกาศนียบัตรหรือปริญญาบัตรสำหรับผู้จัดการศึกษาแก่ผู้สูงอายุ

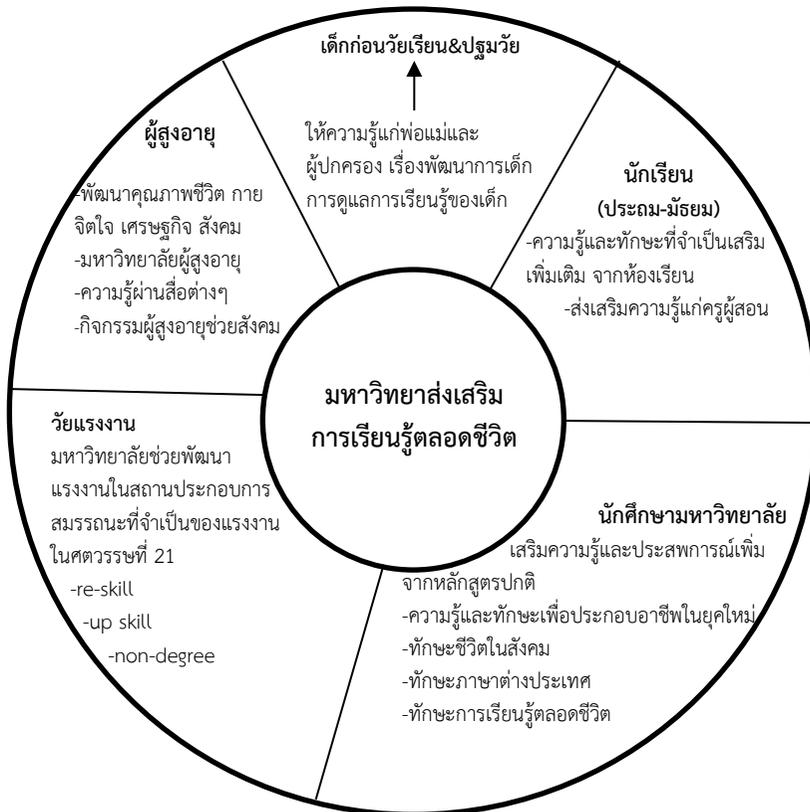
การส่งเสริมในรูปแบบของการศึกษาตามอัธยาศัย ได้แก่

1. จัดรวบรวมความรู้ที่เป็นประโยชน์แก่ผู้สูงอายุในด้านต่างๆ มาเผยแพร่ผ่านสื่อหลากหลายประเภทได้แก่หนังสือ รายการวิทยุ รายการโทรทัศน์ บทเรียนออนไลน์ อินเทอร์เน็ต ให้บริการห้องสมุดของมหาวิทยาลัยแก่ประชาชนในท้องถิ่นรวมทั้งผู้สูงอายุ

2. จัดศูนย์การเรียนรู้หรือศูนย์ข้อมูลข่าวสารสำหรับผู้สูงวัย ภายในมหาวิทยาลัยเพื่อผู้สูงอายุหรือผู้ดูแลผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงข้อมูลที่เป็นประโยชน์ได้ง่ายขึ้น
3. จัดนิทรรศการเผยแพร่ความรู้ที่เป็นประโยชน์แก่ผู้สูงอายุและผู้ดูแลผู้สูงอายุเป็นครั้งคราว

บทบาทของมหาวิทยาลัยในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

มหาวิทยาลัยสามารถส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ประชาชนทุกช่วงอายุสำหรับแนวทางการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ดังกล่าวข้างต้นนั้น มหาวิทยาลัยอาจนำไปปรับใช้ให้สอดคล้องกับความพร้อมและบริบทของแต่ละมหาวิทยาลัยรวมถึงสภาพของกลุ่มเป้าหมายในแต่ละพื้นที่ด้วยดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 บทบาทของมหาวิทยาลัยในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

อย่างไรก็ตามการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้ประสบผลสำเร็จ มหาวิทยาลัยอาจพิจารณาประเด็นต่อไปนี้ประกอบด้วย

1. มหาวิทยาลัยแต่ละแห่งควรจัดทำแผนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่นักศึกษาและประชาชนทั่วไปโดยมีทั้งแผนฯ ระยะยาวและแผนฯ รายปี
2. สร้างความรู้ ความเข้าใจเรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ผู้บริหาร คณาจารย์และบุคลากรทุกกลุ่มให้มีความรู้และเข้าใจที่ชัดเจน เพื่อจะร่วมจัดกิจกรรมที่เกิดประโยชน์แก่กลุ่มเป้าหมายได้อย่างแท้จริง
3. มหาวิทยาลัยควรพิจารณาจัดกิจกรรมให้ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายทุกช่วงวัย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพร้อมของแต่ละมหาวิทยาลัย
4. มหาวิทยาลัยควรบูรณาการการทำงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ รวมทั้งส่งเสริมมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อจะช่วยให้จัดกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตได้หลากหลาย สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนและจัดได้ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายยิ่งขึ้น
5. มหาวิทยาลัยควรจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้แก่นักศึกษาและสังคมอย่างต่อเนื่อง และขยายผลไปยังพื้นที่อื่นๆให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยเฉพาะพื้นที่ที่ยังไม่ได้รับการส่งเสริม
6. มหาวิทยาลัยควรมีการติดตามผลและประเมินผลกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตที่จัดเพื่อจะได้เป็นแนวทางพัฒนากิจกรรมต่อไป นอกจากนี้ควรมีการรายงานผลให้บุคลากรและสังคมได้ทราบ
7. มหาวิทยาลัยที่มีความพร้อม อาจช่วยพัฒนาบุคลากรของหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ที่ทำหน้าที่จัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ประชาชนในพื้นที่ เช่นอาจจัดเป็นหลักสูตรฝึกอบรม หลักสูตรระดับประกาศนียบัตรหรือปริญญาบัตรทางการเรียนรู้ตลอดชีวิต

เอกสารอ้างอิง

- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2564). *สถิติประชากรผู้สูงอายุ*. กรุงเทพฯ: กรมกิจการผู้สูงอายุ.
- กลุ่มยุทธศาสตร์กำลังคนในระบบการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์วิจัยและนวัตกรรม. (2563). *รายงานการศึกษาเรื่องการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong learning) เพื่อรองรับการพลิกโฉมฉบับพลันและวิกฤตการณ์โลก*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษาวิทยาศาสตร์วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ.
- พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตโต). (2532). *หลักการศึกษามหาวิทยาลัยในพระพุทธศาสนา* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สำนักนโยบายและแผนการอุดมศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษาวิทยาศาสตร์วิจัย และนวัตกรรม. (2564). *แผนด้านการอุดมศึกษาเพื่อผลิตและพัฒนากำลังคนของประเทศ พ.ศ. 2564-2570*. กรุงเทพฯ: บริษัทภาพพิมพ์จำกัด.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545*. กรุงเทพฯ: บริษัทพริกหวานกราฟฟิก จำกัด.
- สุมาลี สังข์ศรี. (2544). *การศึกษาดลอดชีวิตเพื่อสังคมไทยในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สุนทร สุนันท์ชัย. (2551). *หน่วยที่ 1 ความรู้พื้นฐานการศึกษาดลอดชีวิต ในสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (พิมพ์ครั้งที่4)*. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- Cropley, A.J., & Dave, R.H. (1978). *Lifelong education and the training of teachers: Developing a curriculum for teacher education because of the principles of lifelong education*. Germany: UNESCO Institute for Education.
- European Commission. (2000). *A memorandum on lifelong learning*. Luxembourg: European Commission.
- Field, J. (2001). Lifelong education. *International Journal of Lifelong Education*, 20(1), 3-15.
- Hargreaves, D.H. (2004). *Learning for life- The foundations for lifelong learning*. Bristol: Policy Press.
- Jarvis, P. (2006). *Towards a comprehensive theory of human learning*. London: Routledge.
- Lengrand, P. (1970). *An introduction to lifelong education*. Paris: UNESCO.
- OECD. (2021). *The Survey of Adult Skills: Program for the International Assessment of Adult Competencies (PIAAC)*. Retrieved March 20, 2020, <https://www.oecd.org/skills/piaac/about/#d.en.481111>
- Ouane, A. (2009). UNESCO's drive for lifelong learning. In Jarvis, P. (Ed.). (2009). *The Routledge international handbook of lifelong learning*. London New York: Routledge.
- Power, C. N., & Maclean, R. (2013). Lifelong learning: Meaning, challenges, and opportunities. In Maclean, R., Jagannathan, S., & Sarvi, J. (Eds.). (2013). *Skills development for inclusive and sustainable growth in developing Asia-pacific*. Dordrecht: Springer.

- Skager, R., & Dave, R.H. (1977). *Curriculum evaluation for lifelong education*. Oxford: Pergamon Press.
- World Economic Forum. (2020). *These are the top 10 job skills of tomorrow – and how long it takes to learn them: Top 10 skills of 2025*. Retrieved March 20, 2020, <https://www.weforum.org/agenda/2020/10/top-10-work-skills-of-tomorrow-how-long-it-takes-to-learn-them/>
- Yang, J., et al. (eds.). (2015). *The role of higher education in promoting lifelong learning*. Hamburg Germany: UNESCO Institute for Lifelong Learning.

